

A magnetofon alkalmazása az idegen nyelvek tanításában

A modern technikának nincs olyan eszköze, amelynek gyakorlati haszna az idegen nyelvek oktatásában és az ehhez kapcsolódó nevelésben a magnetofonéhoz hasonlítható lenne.

A magnetofon eredményes alkalmazásához nem elég a gép. Szükség van olyan tanárookra, akik ismerik a megfelelő, modern módszereket, s a gépet szakszerűen kezelik.

Vannak olyan nyelvtanáraink, akik azt mondják, hogy azért nem használják a magnetofont, mert kiejtésük jó, megközelíti az anyanyelvi szintet, a tanulóké pedig legnagyobb igyekezetük ellenére is elmarad ettől, miért szükséges akkor még magasabb szinten megmutatni?

De legyünk őszinték: az ilyen tanárokból van kevesebb. A többségnek szüksége van arra, hogy közepes kiejtését állandóan javítsa, s azok, akik erre figyelmet fordítanak, javítják is az anyanyelvi szövegek segítségével. A gyengébb kiejtésű tanárok viszont arra hivatkoznak, hogy nem mutathatják meg a tanulóknak az anyanyelvi kiejtést, mert még tanítványaik is felfedezik, hogy az milyen nagymértékben eltér a tanárokétól. A probléma sajnos fennáll, s talán nem is ritka jelenség, de nem helyeselhetjük, ha valaki így akarja azt megoldani. A kiutat éppen az jelenti, ha a tanár minél gyakrabban hallja és utánozza az anyanyelvi kiejtést, hogy idővel az övé is megközelítse azt. (Teljesen relatív fogalom, hogy ez mennyire sikerül, a szorgalom és odaadó gyakorlásán kívül adottságtól, orgánumtól, hallástól, utánzóképeségtől is függ. A lényeg az, hogy a cél felé tartunk, mindig ahhoz kívánjunk közelebb és közelebb kerülni!) A magnetofon a nyelvoktatásban azonban elsősorban nem a tanár, hanem a *tanuló érdekében* kap szerepet. A továbbiakban nézzük meg tehát, hogy az oktatás folyamataiba, az idegen nyelvi óra menetében hogyan tudjuk hasznosan bekapcsolni.

Az új anyag közlésénél a *bemutató olvasás* az, amelynél a legtöbb nyelvtanár sikerrel alkalmazza a magnetofont, ha az olvasmány rendelkezésre áll anyanyelvi idegen ráolvasásában. Kérdés, hogyha ez nincs meg, érdemes-e magának a tanárnak ráolvasni a szöveget üres gyakorló szalagra. Erre a gyakran felmerülő kérdésre azt válaszolnánk, hogy mindig semmi esetre sem, de néha feltétlen. Igaz, hogy a tanár kiejtését a tanulók magnetofon esetleges torzítása nélkül is hallhatják minden órán, mégis vannak előnyei ennek az eljárásnak is. Itt elsőnek említeném, hogy élményszerűbbé teszi az órát. Bármilyen korú tanulóknál, sőt felnőtt tanítványainknál is az a tapasztalatom, hogy sokkal jobban érdeklődnek az anyag iránt, ha azt technikai eszköz mutatja be. (Azért sem kell mindig alkalmazni, nehogy ez az élmény megszokottá váljon, s elveszítse vonzó erejét!). A másik ok nem pszichológiai, de nagyon is nyelvi természetű: a tanár sokkal nagyobb figyelemmel olvassa rá a szöveget a magnetofonra, mint ahogy órán a bemutató olvasást végzi. Jobban ügyel a kiejtésre, sőt ellenőrizni is tudja magát, a felvételt akár többször is meg tudja ismételni, s a legkisebb hibákat is ki tudja javítani, miközben kiejtése annyit javul, amennyit magnetofon nélkül csak hosszú idő alatt. Nagyobb iskolákban, ahol több tanár oktatja ugyanazt az idegen nyelvet, hasznos a kartársak kiejtését felvenni és bemutatni. Párbeszédeknel és csoportos beszélgetéseknél meg éppen nagyon sok hasznot ígér: az élményszerűség

az előbb említettnek sokszorosa, de a nyelvi haszon is az, mert a tanulók több kiejtést hallanak.

A magnetofon szerepe az új anyag közlésénél a bemutató olvasással nem merül ki. A szöveg összefüggő meghallgatása után visszatekerjük a szalagot, s ismét meghallgatjuk az első mondatot. Megkérdezzük a tanulókat, melyik szó ismeretlen számukra. Az idegen szót felismerni nagy teljesítmény, megismételni még nagyobb, így ha ez nem megy a tanulóknak egyszeri hallás után, a mondatot, sőt még gyakrabban csupán egy-egy kifejezést addig ismételtetünk a magnetofonnal, amíg a tanulók az ismeretlen szót, vagy szavakat meg nem tudják nevezni. Ekkor a szót (szavakat) kiírjuk a táblára, a kifejezést még egyszer lejátszunk, majd tovább haladunk a következő kifejezéssel, amíg a mondat végére nem érünk. A mondatot összefüggően is végighallgatjuk egyszer-kétszer, s a szöveg nehézségi fokától, illetve a tanulók tudásszintjétől függően vagy magunk teszünk fel kérdéseket, vagy a tanulókkal kérdeztetünk. Egy mondatra több kérdést is fel lehet adni, hogy a tanulók többféleképpen, több előfordulási formájában is lássák az új szavakat, miközben a régieket is gyakorolják. Ilyen formán haladunk végig az új anyagon. Ezután ismét lejátszunk a szöveget kifejezésenként, amit a tanulók ugyancsak kifejezésenként kórusban ismételnék. Ha marad még idő, nagyon jó kontroll a tanulók tudásának lemérésére az újbóli lejátszás mondatonként, s ez esetben a tanulóktól a magyarra fordítást kívánjuk meg. Ezt a gyengébb tanulók érdekében hasznos megtennünk, mert nem biztos, hogy ők is megértették az egész szöveget. Ezek után összefoglalásként a szöveget még egyszer összefüggően lejátszunk, s tartalmát egy jó tanulóval elmondatjuk. Nem fér kétség hozzá, hogy az így feldolgozott anyagot a tanulók tudatában aktivizáltuk, a jobb és közepes tanulóknak már nem sokat kell vele otthon foglalkoznia, ha a következő órán jól akar felelni, hiszen a szöveget különböző formában — s épp ezért nem unalmas, mert különböző formában — sokszor, 6–8–10-szer hallotta, és ami szintén nagyon fontos — mondta, ismételte is.

A magnetofont felhasználhatjuk a *számonkérés* sok fajtájánál. Ezt is a szöveg összefüggő lejátszásával kezdjük, majd különbözőképpen folytathatjuk. Talán a leggyakrabban azt kell tennünk, hogy az anyagot mondatonként játsszuk újra, s ezekhez a mondatokhoz a tanulók kérdéseket tesznek fel. Egy tanuló feltehet több kérdést is, s akkor osztályzatot is kap, az összes kérdés szólhat egy tanulóknak, akit szintén leosztályozunk, de mindkét tevékenységet végezheti az osztályközösség is. A szöveget időnkéntől függően újra és újra játszhatjuk, miközben újabb és újabb feladatokat adunk a tanulóknak: ismétlést, utánzást, fordítást-tolmácsolást, sőt szinkrontolmácsolást is, valamint különböző nyelvtani műveleteket, átalakításokat stb. A számonkérést legcélszerűbb tartalommondással befejezni. Természetesen ez az eljárás nem jelentheti azt, hogy a szöveghez mereven ragaszkodunk, sőt azt nem is szabad tennünk. A téma legyen központban, s az egyes mondatokkal kapcsolatban feladott kérdések irányuljanak a szövegen túlmenően a tanulók kapcsolódó véleményére, a helyi viszonyokra stb.

Fel lehet használni a magnetofont *nyelvtani gyakorlásoknál* is. Nyelvtani tan-szalagokkal még nem rendelkezünk, így a feladatokat nekünk kell összeállítani. Az előre elkészített szöveget legjobb anyanyelvűvel szalagra olvastatni, esetleg erkartársainkat kérni, legrosszabb esetben magunk olvassuk azt rá. Milyen legyen ez az összeállítás?

Leggyakrabban talán a pótlásos gyakorlatokat érdemes magnetofonra venni.

De a nyelvtani gyakorlatok a pótlásos műveletekkel korántsem merülnek ki. Tankönyveink gyakorlatait kell sorra vennünk, s esetenként megállapítanunk, érdemes-e őket magnetofonra venni. Feltétlenül érdemes például az átalakító típusokat

(a mondat alanya a magnetofonon egyes számban hangzik el, a tanulók úgy alakítják át szóban a mondatot, hogy az alany többes számba kerüljön. Ha az igei állítmány múlt időben áll, át kell alakítanunk jelen vagy jövő időre, stb., stb.). A magnetofon segítségét igénybe vehetjük például a kérdéses típusú feladatok megoldásánál is. A nőnemű tárgyesetet, az -on, -en, -ön előljárót vagy az igeragozást.

A magnetofont több céllal alkalmazzuk, de ezek között kiemelkedően első helyen áll a *kiejtés javítás* feladata. Erre jók a fonetikai szalagok, vagy tanszalagjaink fonetikának szánt méterei. Ismertetésükre nem kívánunk bővebben kitérni, a szalagok önmagukért beszélnek. A további fonetikai szalagok készítéséhez (legyenek azok minisztériumiak, vagy házilag előállítottak) fűznék néhány gondolatot. Nem tartom jónak a kihagyásos szalagokat, tehát ha a ráolvasott hang, vagy szó után szünetet találunk. A szünet mi célt szolgál? Erre a hiátusra nem vehetem fel a tanulók kiejtését, mert nagyon bonyolult dolog hangonként, szavanként vételre, majd adásra állítani bármely jelenleg forgalomban levő magnetofon típusunkat, különben is mindig az éppen következő szó letörlésének a veszélyével jár. Ha viszont nem akarjuk felvenni a tanulók hangját, akkor a pillanat megállítóval a legtöbb típusnál nem nehéz megállítani szavanként a magnetofont, s akkor a készülék addig áll, ameddig didaktikailag szükséges, míg ellenkező esetben az idő kiszabott, mind a tanuló, mind a tanár kényszerben törekszik a rendelkezésre álló kiszabott idő alatt végezni, a tanár el is néz a folyamatosság kedvéért olyan hibákat, amelyeket másképp nem tűrne.

Jó továbbá, ha ezek a fonetikai szalagok nagy gondot fordítanak a magyartól eltérő hangokra, különállóan, majd szavakban bemutatják a magyar megfelelőiket is, végül az idegen és magyar hangok és szavak egymás mellett is előfordulnak. Ezeket aztán az órán ismételtelhetjük, s magnetofonra is vehetjük. (Természetesen egy másik magnetofonra, nem arra, amelyiken lejátszunk!). A kiejtés javítása nemcsak kimondottan fonetikai szalagok segítségével történhet, hanem minden olyan szalaggal, amelyen anyanyelvű idegen a tanított nyelven beszél (legkézenfekvőbbek a rendelkezésre álló tanszalagok). Ezzel kapcsolatban egy sokszor kipróbált egyéni eljárásomat írnám itt le, amellyel tanítványaim kiejtése kézzelfoghatóan és kimutathatóan javul néhány gyakorló óra után.

Az eljáráshoz két Calypso magnetofon szükséges, az egyiket felvevőnek is, a másikat csak leadónak használjuk. Jelöljük az előbbit A-val, az utóbbit B-vel. A B-re azt a tanszalagot tesszük, amelyen az anyanyelvű által ráolvasott idegen szöveg van, az A-ra pedig egy üres gyakorló szalagot fűzünk be. Mindkét magnetofonunk számlálóját nullára állítjuk, s beindítjuk a leadó B-magnót. Egy kifejezés lehallgatása után a pillanatmegállítóval megállítjuk. Másik kezünk az A-magnó pillanatmegállítóján van, s amikor megállítottuk egyik kezünkkel a B-t, ugyanabban a pillanatban megindítjuk a másik kezünkkel az A-t. A tanuló ekkor megismétli a hallott kifejezést, amit természetesen az A-készülék felvesz. Ezután az A-magnót megállítjuk, s ugyanakkor megindítjuk másik kezünkkel a B-t. Mire így a szöveg végére érünk, a felvételt is befejeztük, ami azt jelenti, hogy mindkét magnón azonos szöveget találunk, csak-hogy amíg az egyiket anyanyelvű ráolvasásban, a másikon a tanulóéban. Mindkét magnetofont visszatekerjük a 0-ig, s mindkét magnetofont adásra állítjuk, de most az A-magnót indítjuk meg először, tehát azt, amelyiken a tanuló kiejtése van. Az első kifejezés után megállítjuk, de ugyanakkor a másik kezünkkel megindítjuk a B-magnót. Így a tanuló saját kiejtése után hallhatja az anyanyelvi kiejtést. Megint egyszerre nyomjuk meg a két magnó pillanatmegállítóját, amivel megindítjuk a B, megállítjuk az A magnókat. Ha a tanuló kiejtése lényegesen eltér az anyanyelvitől, egy-egy kifejezést többször is meg lehet ismétetni, hogy a tanuló világosan lássa a hibáját, sőt ott mindjárt el is kell vele mondatni a szót, vagy kifejezést helyesen. Ez az

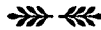
eljárás alapja, aminek aztán több variációja lehet: elképzelhető, hogy a tanuló a hallott szöveget könyvből is olvassa, különösen ha a szöveg nehéz és ismeretlen, de később jó, ha csupán hallás után ismételi, majd kiejtését le is lehet osztályozni. Ha a szöveg nem túl bonyolult és ismert, lehet mondatonként ismételni, bár a tapasztalatom az, hogy pontosabban ismételnék a tanulók rövidebb szövegrészeket. Természetesen ezt nem kell mindig betartani, mért például ha a kérdőmondat intonációját gyakoroltatjuk, akkor nem lehet a mondatot szavakra, vagy kifejezésekre tördelni, a tanulóknak összefüggésében kell azt hallani és megismételni is. Ezt az eljárást vegyes típusú órákon is alkalmazhatjuk, de legjobb, ha módot találunk arra, hogy az órának egy nagyobb hányadát vagy akár az egész órát erre szánjuk. Ez nem jelenthet problémát időben a tagozati osztályoknál, de a nem tagozati osztályoknál is érdemes alkalmazására módot találni. Be lehet iktatni összefoglaló-rendszerező órákon, de mások is. Tudjuk, hogy az évnek van sajnos néhány nem teljes értékű órája a legkövetkezősebb pedagógusnál is (vakációk előtt és után, névnap, pedagógusnap, stb.). Az ilyen napokra eső nyelvi órát igen jól fel lehet használni a fent leírt gyakorlásra, s így a tanulókkal is és a lelkiismeretünkkel is megbékélhetünk. Az időt úgy kell beosztanunk, hogy minden tanulóra rá kerüljön a sor, mert mindegyik igényli, hogy beszéljen, és hallja is a saját hangját. Természetesen az ő igényükön felül azért is fontos, mert a kiejtésben komoly javulás csak annál a tanulóknál fog beállni, aki már többször szerepelt. A tapasztalatom az, hogy 6–8 óra után az egész osztály kiejtése minőségi változáson megy át.

Felhasználhatjuk még a magnetofont az *írásbeli munkánál*. Itt is elsőrendű cél a kiejtés javítása, de nagy szerepet kap a hallás utáni értés. Nagyon jól bevált a magnetofon az írásbeli számonkérésnél. A fokozatosság elvét betartva először könnyebb és rövidebb, később nehezebb és hosszabb szövegeket hallgattatunk meg a tanulókkal összefüggően, először többször lejátsszuk nekik, majd kevesebbszer. A lejátszott szöveggel kapcsolatban aztán különböző feladatokat adhatunk: előbb az sem baj, ha csupán magyarul írják le a tartalmát, később el kell jutniuk oda, hogy ez idegen nyelven is menjen. Először az órán kelljen kisebb szövegeket feldolgozniuk, később jegyzetelés alapján házi feladatnak is feladhatjuk, végül komolyabb iskolai dolgozat is lehet ilyen típusú.

A magnetofon végül azért játszik fontosabb szerepet a nyelvoktatásban, mint a többi technikai eszköz, például a lemezjátszó, a rádió, a televízió, mert míg ezek nem tudnak megállni a folyamatos beszédben, nem ismételnék, addig a magnetofont ott és annyi időre állítjuk meg, ahol és amennyire az oktatás kívánja, mindent annyiszor ismételtetünk, ahányszor szükségét látjuk. Különben rendkívül hasznos ezeknek az eszközöknek az előnyeit összekapcsolni úgy, hogy a lemezjátszó, a rádió vagy a televízió hangját magnóra vesszük. (A rádiónál és a televíziónál ez lehet nyelvecske, de később eredeti adás is, magunknak sem árt, ha valamit többször meghallgatunk, a tanulóknak pedig nagy sikerélmény, ha valamit is megértenek abból, ami végre nem nyelvecske!)

Szólni kívánok végezetül a magnetofonnak a nevelési vonatkozásairól. Nem értek egyet azzal a véleménnyel, miszerint a magnetofon használat lazítja a fegyelmet. A fegyelmet a tanár tekintélye biztosítja akkor is, ha használ magnetofont, akkor is, ha nem. Van tanár, akinél tökéletes a fegyelem így is, úgy is, de van, akinél amúgy sem... Az kétségtelen, hogy a magnetofon nagyobb koncentrátságra neveli a tanulót és tanárt egyaránt, mert a programozás bizonyos fegyelmezett ütemet kíván, sőt követel. De ugyanitt kell megjegyezni azt is, hogy nem szabad sem a magnetofonnal, sem a többi gépi eszközzel magát az óra szellemét, még kevésbé a gyerekeket gépiessé tenni. Ha a tanuló hibásan ejt ki, ismételtessük meg vele helyesen

még egyszer, még kétszer, nem baj, ha kizökkenünk az ütemből, hisz nem az ütem a fontos számunkra, hanem a tanuló helyes kiejtése. Ha nem érti meg a mondatot először, játsszuk le még egyszer, mert nem a gyorsaság a lényeg, hanem a hallás utáni értés. Ennek ellenére nyugodtan állíthatjuk, hogy a magnetofon nevelői szerepe is kimutatható: koncentráltságra, állandó lélekjelenlétre, bizonyos munkautemre szoktatja a tanulót, s számunkra ez a haszna sem lényegtelen.

MÉSZÁROS FERENC
Esztergom. Tanítóképző Intézet

Az akarati tulajdonságok megnyilvánulása a testnevelési órán

I.

„Belső ellentmondó tendenciák konfliktusának feltételei mellett lejátszódó cselekvést nevezük a szó szoros és specifikus értelmében *akarati* cselekvésnek.

Az akarati cselekvés tehát tudatos, célirányos cselekvés, amelynek segítségével az ember tervszerűen megvalósítja az előtte álló célt, impulzusait tudatos ellenőrzésnek vetve alá, és a környező valóságot elgondolásainak megfelelően változtatva meg.”¹

Az ember akarati tevékenységének van *intellektuális és emocionális* tényezője. Szükségleteink kielégítése alapján a vágyak síkján keletkezik. A szükséglet mint ösztönző erő, a vágy közbeiktatásával mint tárgyra irányuló kívánság nyer konkrét formát.

Az egyén gondolatban átéli a kívánt tárgy, illetve szellemi tevékenység kivitelezésének módját. Nem minden kívánságunk nyer aktív megvalósítást, ennek következménye, hogy nem minden kívánságunk válhat valóra a cselekvés folyamatában. Ez a pszichikus folyamat tulajdonképpen a motívumok harca, mely harcot az egyén elhatározása zár le. Az elhatározás eredményét tekintve kettős pólusú lehet: pozitív illetve negatív. Ez a kettősség feltételezi az egyén mérlegelését, mely mérlegelés az egyén és a társadalom igényeinek figyelembevételével történő — elhatározásban — nyer megoldást. Az akarati aktus folyamán az elhatározás nem mindig jelentkezik úgy mint konfliktus, ez a körülményektől függ.

Vannak dolgok, amelyek minden különösebb nehézség nélkül megoldást nyernek, mások viszont az egyén számára megoldásukat tekintve konfliktust jelentenek, mely erős akarati tevékenységet kíván.

Az akarati elhatározást követi a tulajdonképpeni — aktív cselekvés — a tárgyasult elhatározott kívánság konkrét gyakorlati megvalósítása. Az akarati aktus tehát ideometrikus (az agy kérgi+izom) kiválasztó tevékenység, a mindenkori erkölcsi és jogi szabályok ellenőrzése mellett. Az ember vágyai, kívánságai teljesülésüket tekintve társadalmilag korlátozottak, azaz nem mint pusztán természeti erők nyilvánulnak meg, hanem az egyén sajátos feldolgozásában, mint tudatos kiválasztó tevékenység. Ez a kiválasztó tevékenység az egyén személyiségének tudatos tevékenysége mellett, az emberi erkölcsi normák figyelembevételével történik.

Az elmondottak alapján nem lehet kétséges, hogy az egyén akarati tulajdonsága, etikai alapja a nevelés függvénye, nem természeti adottság. Miatán az akarati aktus pszichikus részét világosan látjuk, szükséges a nevelés folyamatában a nevelőnek a személyiség akarati tulajdonságait is ismerni. Ezek ismeretében végezheti nevelői tevékenységét a pozitív akarati tulajdonságok fejlesztése, illetve a negatív akarati tulajdonságok alakítása érdekében. A személyiség akarati tulajdonságai:

1. Kezdeményező készség. Jellemzője az egyén belső ösztönző készsége, intellektuális adottsága, képzeleti gazdagsága, melyek birtokában akarati cselekvéseinek eredője, a sikeres cselekvés.

* Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai. II. kötet. XIV. fejezet.